

І С Т И Н И

ГУСТАВ
МАЙРІНК

ГОЛЕМ

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2018

СОН

Місячне сяйво падає на узніжжя мого ліжка й лежить там велетенською осяйною пласкою брилою.

Коли повний місяць йде на спад і його правий бік починає щербитися, — немов обличчя, якого вже торкається старість: воно марніє і мережитья зморшками, — такої ночі мене огортає туск, гнітючий неспокій.

Я сплю й не сплю водночас, у напівсонному мареві в моїй душі пережите змішується з прочитаним і почутим, ніби два струмені різної барви й прозорості зливаються до купи.

Перед сном я читав життєпис Будди Ґотами, і в моїй голові на тисячу ладів водно повторюються слова:

«Ворона злетіла вниз до каменя, схожого на великий шматок сала, подумала: може, то щось смачненьке. Розчарована, вона відлетіла геть. Так і ми — ті, що у вічному пошуку, — немов ота ворона, приваблена каменем, полишаємо аскета Ґотаму, втративши до нього інтерес».

І образ каменя, схожого на шматок сала, виростає до несутвітніх розмірів у моєму мозкові.

Я простую пересохлим руслом річки й збираю гладкі камінці.

Сіро-блакитні з краплєннями блискотливого пилу, що проступив на поверхні, — я все сушу та й сушу над ними голову, ніяк не придумую, що з ними робити, — а ще чорні

з сірчано-жовтими плямами, схожі на скам'янілі потуги дитини викласти незграбну подобу плямистої ящірки.

Я хочу пожбурити їх геть далеко від себе, ті камінці, але вони випадають мені з рук, я не годин їх витіснити зі свого поля зору.

Усе каміння, яке коли-небудь щось важило в моєму житті, з'являється не знати й звідки, стискаючи мене звідусіль.

Деякі, немов величезні синювато-сірі краби перед припливом, судомно намагаються виборсатися з піску на світ божий, щоб за будь-яку ціну звернути на себе мою увагу і сповістити мені щось безмежно важливе.

Інші — виснажені — безсило зсуваються у свої ямки, полишаючи навіть спроби донести до мене хоч слово.

Подоколи я виринаю з сутніні цього напівсну і якусь мить заново бачу на здибленому краї своєї ковдри місячне сяйво — велику осяйну пласку брилу, аби потім знов, наосліп хапаючись за свідомість, що водно висковзує від мене, гарячково шукати камінь, який не дає мені спокою, — лежить десь, зачайвшись, на звалищі моїх спогадів, схожий на шматок сала.

Біля нього до землі спадала, вочевидь, ринва — малюю я собі, — зігнена під тупим кутом, поїдена на краях іржею. Я вперто намагаюся витворити у своїй уяві саме такий образ, щоб ошукати розтривожені думки й заколисати їх до сну.

Це мені не вдається.

Та знову й знову з тупою наполегливістю, наче віконниця, якою вітер монотонно гупає до стіни, торочить мені впертий внутрішній голос: усе не так, це зовсім не той камінь, що схожий на кусень сала.

Від цього голосу ніде подітися.

Хай я хоч усоте товкмачив собі, що це неважливо, голос замовкав на коротку мить, а потім знову непомітно прокидався і настирливо заводив від початку: гаразд, га-

разд, хай буде, як скажеш, та все ж це не той камінь, що схожий на кусень сала.

Поволі мене долає нестерпне відчуття безпорадності.

Що було далі, не знаю. Чи я добровільно облишив будь-який опір, а чи вони — мої думки — мене скорили й упокорили.

Знаю лише, що моє тіло спить у ліжку, а свідомість відділилася й нічим більше з ним не поєднана.

Хто ж тепер моє «Я»? — хочу запитати. Але нараз розумію: я не маю вже органа, яким ставляться запитання, і мені стає страшно, що дурнуватий голос знову почне свій безконечний допит про камінь і про сало.

І я відвертаюся.

ДЕНЬ

Раптом я опинився у похмурому дворі й побачив крізь руду арку брами, по той бік вузької брудної вулички, єврея-лахмітника, який прихилився до ятки, обвішаної старим залізним крамом: зламаними інструментами, поіржавілими стременами й ковзанами та іншим непотребом, що вже відслужив своє.

Була в цій картині якась болюча одноманітність, властива враженням від буднів, котрі, мов вуличні торговці, переступають поріг нашого сприйняття, не збуджуючи ні цікавості, ні здивування.

Я усвідомлював, що вже віддавна це оточення — моя домівка.

Але й це усвідомлення не полишило по собі глибоких вражень, хоча й протиставлялося тому, що я недавно пережив, і тому, як дійшов до нинішнього стану душі...

Я мусив, мабуть, колись чути або читати про таке чудернацьке порівняння каменя зі шматком сала; воно несподівано

пригадалося мені, коли я піднімався вичовганими сходами до своєї комірчини й мимохідь подумав про засмальцьований кам'яний поріг.

Тієї миті я почув попереду себе, вище поверхом, чиїсь кроки, а коли підійшов до своїх дверей, побачив чотирнадцятилітню рудявку Розіну та єврея-лахмітника Аарона Вассертрума.

Мені довелося протискатися повз неї, бо вона стояла, опершись спиною на поруччя й хтиво вигнувшись.

Брудними долонями дівка трималася за металеві поручні, я бачив, як у тьмяному присмерку блідо світяться її голі руки.

Я виминув її погляд.

Мене нудило від її нав'язливого усміху й воскового обличчя карусельної конячки.

Я відчував — вона напевно має драглисте біле тіло, як тритон, якого я колись бачив у клітці з саламандрами в одного продавця птахів.

Вії рудих мені такі ж огидні, як вії кроликів.

Я відімкнув двері й миттю захряснув їх за собою.

З вікна добре було видно лохмітника Аарона Вассертрума біля ятки.

Він стояв, прихилившись до стіни перед аркою темної підворотні, й обценьками обстригав собі нігті.

Донькою чи небогою доводилася йому руда Розіна? Вони анітрохи не схожі.

Серед єврейських облич, які з дня у день траплялися мені перед очі на Півнячій вулиці, я безпомильно міг визначити, хто до якого клану належить; незважаючи на близькі родинні узи окремих індивідів, їх так само важко перемішати між собою, як воду й олію. Про них не скажеш: ось це — брати, а це — батько з сином.

Ось цей з одного клану, а той — з іншого — ось і все, що можна вичитати з рис їхніх облич.

Що з того, якби Розіна навіть була схожою на лахмітника!

Ці родинні клани плекають одні до одних відразу й зневагу, яким навіть мури кривних зв'язків не завада, однак ретельно приховують їх від зовнішнього світу, мов небезпечну таємницю.

Жоден з них не дасть вивідати тієї таїни; у своїй одностайності вони схожі на озлоблених сліпців, які бредуть, міцно вчепившись за брудну мотузку, — хто обіруч, а хто знехотя, одним пальцем, та всі охоплені забобонним страхом перед безоднею, до якої неодмінно впадуть, тільки-но зникне спільна опора і вони роз'єднаються.

Розіна походить з того роду, рудий тип якого іще відразніший, ніж інші. Їхні чоловіки вузькогруді, з довгими півнячими шийками й випуклими борлаками.

Здається, ніби всі вони, як один, веснянкуваті й усе життя терплять муки — ті чоловіки — і потай ведуть нескінченну й марну боротьбу зі своїми хтивими бажаннями, перебуваючи в постійному липкому страху за своє здоров'я.

Я й сам не розумів, чому пов'язав Розіну родинними узами власне з лахмітником Вассертрумом.

Ніколи не бачив її поряд зі старим, не помічав навіть, щоб вони окликнули одне одного.

Вона майже ніколи не виходила з двору, тинялася хіба темними закамарками й коридорами нашого будинку.

Усі мої сусіди, без сумніву, мали її за близьку родичку чи принаймні вихованку лахмітника, але я переконаний, що жодний з них не зміг би пояснити, яку мав для цього підставу.

Мені хотілося відволіктись від думок про Розіну, і я глянув з відчиненого вікна своєї комірчини вниз, на Півнячу вуличку.